

je v knize velké množství černobílých kreseb, které se námětově vztahují k jednotlivým textům. Kniha je uzavřena krátkým anglickým resumé, rejstříkem písní, říkadel, hádanek a veršovaných skládání, rejstříkem prozaických textů, rejstříkem nadpisů písní, seznamy šifer Jeníkových rukopisů, Jeníkových písňových souborů, jeníkovských písňových edic a srovnávaných pramenů.

Ač se může na první pohled zdát, že s postavou a dílem Jana Jeníka z Bratřic je česká veřejnost díky celé řadě vydaných výborů z jeho sběrů (připomeňme edici Marklovu či Karla Dvořáka) dostatečně seznámena, přináší Traxlerova edice daleko širší i hlubší obraz tohoto výjimečného českého vlastence, bez něhož by česká etnologie neměla reálnou představu o podobách folkloru z dob před nástupem hlavního sběratelského hnutí v čele s B. Němcovou a K. J. Erbenem.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Tatiana Bužeková, NEPRIATEĽ ZVNÚTRA. NADPRIRODZENÁ HROZBA V ĽUDSKEJ PODOBE. *Veda, Bratislava 2009, 144 s.*–

Výzkumy současných středoevropských pověrečných představ a praktik jsou poměrně řídké. Velmi složité jsou už terénní výzkumy a ještě komplikovanější je otázka interpretace výsledků takovýchto akcí. Především v dnešní moderní době se existence čarodějnictví a s tím souvisejících projevů považuje za téměř absurdní a nahlíží se na něj jako na jakési reziduum, které je s naší „vědeckou“ současností v příkrém

rozporu. Se spíše shovívavým úsměvem komentují dnešní odborníci praktiky typu woo-doo v Karibiku či střední Africe. Nic však není pravdě vzdálenější, jak přesvědčivě dokládá kniha bratislavské etnoložky Tatiány Bužekové.

Autorka provedla terénní výzkum v 17 vybraných obcích především západního Slovenska v letech 1998–2008. Rozhodla se pro tuto složitou problematiku využít metod a postupů výzkumu v rámci kognitivní antropologie a velmi dobře dokázala, že tato volba byla opravdu odůvodněná. Čarodějnictví a s tím spojené pověry jsou tak popisovány v kontextu poměrů v dané lokalitě, s přihlédnutím ke změnám v podání u stejných respondentů, které následný výzkum s časovým odstupem velmi dobře odhaluje. Stejně tak se díky tomuto přístupu jasněji ukazuje obecná tendence úprav ve vyprávění reálných událostí podle folklorních předobrazů. Podstatou obvinění z čarodějnictví (bosoráctva) byla vždy souhra řady okolností, spojených s nešťastím, úmrtím, zraněním apod., které vesnický kolektiv (zvláště dospělé ženy) interpretoval na základě domněnek, náznaků či fyzických nezvyklostí (srostlé obočí apod.) jako reálné či potenciální nebezpečí. Dotyčná „čarodějnice“ pak byla obviňována z uhranutí či uřknutí dobytka nebo členů rodin sousedů, z proměn v měru. Sousedé se s dotyčnou stýkaly obvykle jen v nutných případech kvůli obavám o své zdraví. Jinak to fungovalo v případě užívání magie k léčení. T. Bužeková v tomto rámci zaznamenala i dozvuky působení bohyň v Bílých Karpatech na česko-slovenském pomezí. K tomu autorka dodává velmi přesné a cenné poznámky, z nichž je jasné patrné, nakolik jsou tyto představy vágní a v čase proměnlivé a z pohledu věřících

vlastne i vylučujúci se s deklarovaným náboženstvom. V rámci analýz souboru získaných dat se T. Bužeková také velmi přínosně zaobírá vztahem podání o čarodějnicích a paměti vypravěčů a sociálního i reálného pozadí těchto vyprávění.

V závěru se autorka zamýšlí nad až nečekaným rozkrytím současných praktik černé a bílé magie, které nám dnes sice připadají jako věc spíše historická, ale fungují překvapivě ve stejném duchu jako v minulosti i dnes. Ne nadarmo také nese kniha název *Nepřítel zevnitř* (*Nepriateľ zvnútra*), což svým způsobem parafrázuje jedno z hlavních komunistických hesel užívané zvláště v 50. letech 20. století s cílem vyvolat mezi obyvateli strach. Vnitřní nepřítel je totiž vždy horší než vnější, protože je hůře rozpoznatelný a často to může být i někdo známý či příbuzný. To samé vlastně platí i pro čarodějnice a jejich působení.

Knihou obsahuje anglické resumé, širší seznam literatury a mapu lokalit, v nichž výzkum probíhal.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Zdeněk Uherek – Kateřina Bělohradská – Tereza Pojarová, PRŮZKUM POTŘEB V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2010, 110 s.–

Prieskum aktuálnych a dlhodobo pretrvávajúcej potrieb u jednotlivcov postihnutých sociálnym vylúčením vznikol z iniciatívy Krajského úradu v Hradci Králové, aby našiel cestu k redukcii a eliminácii lokalít vo vlastnom kraji, ktoré sú obývané

sociálne vylúčenými jedincami a zároveň mohol napomôcť v ich integrácii s majoritným obyvateľstvom. V prevažnej miere výskum potrieb sa týkal Rómov, v menšej miere sa to vzťahovalo na heterogénnu skupinu pozostávajúcu z invalidných dôchodcov, zo sociálne slabších rodín s deťmi a z robotníkov pochádzajúcich zo zahraničia.

Z metodologického hľadiska kombinácia kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu ústrednej problematiky recenzovanej publikácie sa uskutočnila pod záštitou projektu s názvom „Podpora sociálnej integrácie obyvateľ vylúčených lokalít v Královéhradeckém kraji“. Jednotlivé lokality, kde sa prieskum potrieb realizoval, boli určené Krajským úradom a presne po ich navštívení s terénnymi pracovníkmi. Pri stanovení finálneho zoznamu lokalít determinujúcu úlohu zohrali predovšetkým konkrétne podmienky v teréne. Lokácia sociálne vylúčených komunít sa totiž dynamicky mení. Sociálne vylúčenie sa spontánne i pod tlakom úradov sťahujú z miesta na miesto a presné správy o nich majú niekedy len miestni terénni sociálni pracovníci. Títo pracovníci v mnohých prípadoch uľahčili výskumníkom vstup do terénu a nadviazanie prvého kontaktu s cieľovou skupinou. Poskytnuté informácie zo strany sociálnych pracovníkov a pracovníkov z miestnych úradov pomohli pri charakteristike výskumných lokalít. Kapitola o skúmaných lokalitách popri popise polohy a údajov pochádzajúcich zo sčítania ľudu obsahuje aj konkrétne informácie o miestach, kde sociálne vylúčenie jednotlivci žijú. Na základe tejto skutočnosti poskytuje čitateľovi bližší obraz za 1. určenie, či sa jedná o koncentrovaný alebo disperzný spôsob bývania cieľovej